

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-
keskus
PL 36
00521 Helsinki

Helsingin kaupunginmuseon lausunto tiehankkeeseen Valtatien 4 parantaminen välillä Kehä I –Kehä III ja Ilmasillan eritasoliittymä, Helsinki

HEL 2025-004078 T 08 00 01

HEL 2025-004078

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Lahdenväylää ja Kehä I:stä parannetaan suunnittelujaksolla kaista- ja ramppijärjestelyillä sekä Ilmasillan uudella eritasoliittymällä.

Suunnittelukohde rajautuu valtatie 4 (Lahdenväylän) osalta etelässä Kehä I:n eteläpuolelle ja pohjoisessa Kehä III:n eritasoliittymään ja Valtatiellä 7 (Porvoonväylällä) Maratontien itäpuolelle. Lisäksi suunnitelmaan kuuluu Kehä I E1 Kivikon eritasoliittymän molemmilla puolilla Kivikonlaidasta Malmin eritasoliittymään sekä E2 Ilmasillan eritasoliittymään liittyvä katuverkko. Suunnittelualueeseen kuuluu lisäksi Malmin ja Kivikon välinen puistosilta.

Suunnittelualueella tai sen läheisyydessä sijaitsevat Malmin lentoaseman ja hautausmaan valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY).

Uudet siltayhteydet valtatie yli vaikuttavat maisemaan merkittävästi ja tulevat nousemaan voimakkaasti esille, mutta kuitenkin toisistaan poikkeavin tavoin. Ilmasillan eritasoliittymä muodostaa voimakkaasti rakennetun varsin kovapintaisen kokonaisuuden maisemaan, ja raitotieyhteyden rakenteet edelleen korostavat sillan urbaanisuutta. Puistosillan kolmen sillan yhdistelmä muodostaa tulevaisuudessa viheryhteyden Malmin lentokentän alueen ja Kivikon välille. Silta on suunniteltu arkkitehtonisilta muodoiltaan voimakkaaksi porttikohdaksi, mutta sillalle ja sen penkereille sijoittuvat viherrakenteet pehmittävät kokonaisuutta.

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Suhteuttaen hankkeen vaikutuksia alueen tunnistettuun rakennettuun kulttuuriympäristöön ja maisemaan, eivät ne ole luonteeltaan sellaisia, että kaupunginmuseolla olisi tiesuunnitelmaan huomauttamista rakennetun kulttuurin ympäristön ja maiseman kannalta.

Arkeologia

Helsingin kaupunginmuseo ottaa suunnitelma-aineistoon kantaa myös arkeologisen kulttuuriperinnön säilymisen ja tutkimustarpeiden näkökulmasta. Valtatien 4 parantaminen välillä Kehä I –Kehä III ja II-masillan eritasoliittymä, Helsinki – hankkeen suunnittelualueella sijaitsee runsaasti ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoituslaitteita eli sotahistoriallisia jäänteitä, jotka ovat muinaismuistolain (263/1963) suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Ensisijaisena lähtökohtana on aina niiden säilyttäminen. Hankealueen muinaisjäännöksiä on käsitelty useassa kokouksessa vuonna 2020.

Lausuntoaineistossa arkeologisia kohteita ja hankkeen vaikutuksia arkeologiseen kulttuuriperintöön tuodaan esiin esimerkiksi hankeaineiston kartoilla ja suunnitelmaselostuksessa (1.2T 2_Vt4_Ilmasilta_Tiesuunnitelmaselostus). Aineistossa vaikutuksia kuvaavista selvityksistä löytyy Muinaisjäänösinventointi (2020). Samoin suunnitteluprosessiin liittyvässä aineistossa on liite 1.6T-2_Muinaismuistokokous_20220204_Muistio.

Suunnittelualueella sijaitsee kaikkiaan kolmeen tukikohtaan kuuluvia linnoitteita; Tukikohta IV (Kivikko, Jakomäki), tukikohta VIII (Kivikko ja Viikki) ja tukikohta IX (Kivikko, Tattariharju, Ala-Malmi ja Malmin lentokenttä). Kivikon ja Jakomäen alueilla yhtenäisenä kokonaisuutena säilyneet Tukikohta IV:n puolustusasemat ja muut rakenteet muodostavat osan valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuudesta 'RKY2009/Pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet'. Samoin Kivikon Tukikohta IV linnoitekokonaisuus on 1.3.2025 lähtien arvoitettu myös valtakunnallisesti merkittäväksi arkeologiseksi kohteeksi (VARK) valtioneuvoston päätöksellä. VARK-kohteiden säilyminen tulisi erityisesti turvata.

Jo 2017 Tattarisillan eritasoliittymän asemakaava ja asemakaavan muutos (kaava 12480) -nimisen kaavahankkeen yhteydessä tehtiin esiselvitystyö kyseisen kaavahankkeen alueella olevista ensimmäisen maailmansodan aikaisista linnoituslaitteista (FM Päivi Hakanpää 2017). Tuolloin arvioitiin myös, että kaistale Lahdenväylän ja Porvoonväylän risteyksen kaakkoispuolella sijaitsevan Tukikohta IV:7 (Kivikko) osuudesta tulee jäämään uusien tiejärjestelyiden (E3R2) alle, tosin suunnitteluratkaisulla (tukimuuri) on pyritty pienentämään poistettavaa osuutta linnoitteesta. Samoin todettiin, että suunnitellun Ilmasillan ja Ilmasillan-

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

tien alueella sijaitsee tukikohdan IX yhdystieverkostoa, joka ei tulisi säilymään.

Vuonna 2017 neuvotteluissa asemakaavoituksen, kaupunginmuseon ja Museoviraston välillä sovittiin, että riittävien arkeologisten tutkimusten jälkeen tiettyjä muinaisjäännöksiä ja niiden osia voidaan poistaa. Poistettavat kohteet merkittiin kaavaan nro 12480 smd-merkinnällä ja niihin liittyy kaavamääräys: 'Rakentamisen alle jäävä osa muinaismuistolain suojelemasta linnoituslaitteesta. Ennen rakennustöiden aloittamista tulee suorittaa linnoituslaitteiden arkeologinen tutkiminen ja lähiympäristön kartoittaminen. Tutkimuskustannukset tulevat hankkeeseen ryhtyjälle.' Esiselvitystyön perusteella säilytettävät kiinteät muinaisjäännökset merkittiin kaavaan sm-merkinnällä.

Lahdenväylän ja Ilmasillan tie- ja katusuunnitelmiin liittyen suoritettiin vuonna 2020 suunnittelualueen muinaisjäännösten inventointi. Inventoinnin tavoitteena oli selvittää tiettyjen linnoitteiden reuna-alueiden tarkat paikkatiedot tie- ja katusuunnittelun pohjaksi. Kartoitus kohdistui 11 linnoitekohteeseen tukikohdissa IV, VIII ja IX. Maastotyö tehtiin lokakuussa 2020 Museoviraston Arkeologisten kenttäpalveluiden tutkijoiden Vesa Laulumaa ja Heli Lehto toimesta (lausuntoaineistossa dokumentti 16T-3.5_Muinaismuistoinventointi_Lahdenväylä_raportti). Inventoinnin tuloksia on käyty läpi Sitowisen järjestämässä kokouksessa 2.12.2020.

Hankealueen muinaisjäännöksistä käytiin muinaismuistolain 13 pykälän mukaiset neuvottelut 4.2.2022, joihin osallistui edustajia Helsingin kaupungilta, Museovirastolta, Uudenmaan ELY-keskukselta, Helsingin kaupunginmuseolta ja Sitowise:lta (lausuntoaineistossa dokumentti 1.6T-2_Muinaismuistokokous_20220204_Muistio).

Edellä kuvaillun taustatiedon ja nyt lausuntoa varten saadun aineiston pohjalta museo tuo esiin seuraavia muinaisjäännöksiin liittyviä näkökulmia: Lahdentieltä Kehä I:lle itään liittyy kaista E1R7, joka levennetään kaksikaistaiseksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Tukikohta VIII:3 puolustusaseman kohdalla ei tule juuri muutoksia rampin linjaukseen. Vuoden 2022 muinaismuistokokouksessa on todettu, että kohteen aluerajaus on rampin reunassa kiinni. Havainnekartoissa esitetyt kuivatusta parantavat rummut on sijoitettu niin, että ne eivät sijoitu linnoiterakenteiden kohdalle. Eteläisemmän rummun rakennusvaiheessa tulee kuitenkin huomioida, että toimitaan muinaisjäännosalueen reunalla ja että linnoitekohteen keskivaiheilla kulkee lähes pohjois-eteläsuuntainen linnoitteeseen liittyvä alkuperäisessä kunnossa oleva yhdystie (sen pohjoispää on eteläisemmän rummun lähellä). Yhdystietä ei saa käyttää työtienä. Rakennusvaiheessa tulee varmistaa, että alueella työskentelevät ovat tietoisia alueella sijaitsevasta arkeologisesta kohteesta.

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Ramppi E1R4 erkaneerakaksikaistaisena Lahdenväylältä. Tällä levennyksellä ei hankkeen arvion mukaan ole vaikutusta Lahdenväylän etelälaidalla sijaitsevaan kohteeseen Tukikohta IX:10 (Kivikko), sillä levennys säilyy nykyisellä tiealueella. Rakennusvaiheessa tulee kuitenkin huomioida, että Lahdenväylän etelävierustalla sijaitsee linnoitekohteeseen kuuluvia säilytettäviä rakenteita, kuten yhdyshautaa, konekivääriaseama ja suojahuone.

Ramppien E2R4 ja E1R6 väliin Kehä I:n tuntumassa jää linnoitekohde IX:11 (Kivikko). Ramppia E1R6 joudutaan leventämään ja uusi ramppi E2R4 rakennetaan aivan kohteen etelälaidalle. Kartan 3T-1 perusteella kohde pystyttäisiin mahdollisesti säilyttämään kokonaan. Aiemmin on ollut esillä esimerkiksi tukimuurin rakentaminen kohteen säilymisturvaukseksi, mutta tukimuuri saattaa vaikuttaa hieman kohteeseen. Rakentamisen aikana kohde on syytä suojata aidalla, jotta muinaisjäännösalueelle ei kohdistuisi kulkua tai tarpeetonta maankäyttöä.

Kuten aiemmin todettiin, Ilmasillan johdosta tukikohdan IX yhdystieverkostoa tutkitaan joillakin poikkileikkauksilla ja tutkimukset voidaan toteuttaa alueen rakentamisen yhteydessä. Ilmasilla kaakkoispäässä on hyvä huomioida kaavaan 12480 merkitty säilyvä yhdystie (sm-kaavamerkintä).

Tattariharjuntien molemmille puolille sijoittuu tukikohdan IX:1 (Malmin lentokenttä) rakenteita suurin piirtein Hyttitien ja Tempelhofinkadun väliselle alueelle. Katualue levenee liikennejärjestelyjen johdosta 10 metriä. Hankkeen tie- ja katusuunnitelmien johdosta alueen linnoiterakenteita on kartoitettu vuonna 2020. Muinaismuistokokouksen 4.2.2022 muistiossa on todettu, että suunnitelman vaikutusalueen osalta linnoitekohdetta IX:1 ei pystytä säilyttämään ja on sovittu kohteen kunnollisesta dokumentoinnista poistettavien osien osalta. Tämä koskee Tattariharjuntien ja Tempelhofintien risteyksen ympäristöä.

Em. alue on merkitty smd-merkinnällä kaavaan 12623 ja samansisältöisellä tutkimusvaateella, kuin edellä tässä lausunnossa on mainittu. Linnoitteen IX:1 länsipäässä Tattariharjuntien ja Tempelhofinkadun risteyksen koilliskulmassa sekä eteläreunalla on suoritettu vuonna 2024 kaavan vaatimat tutkimukset (Seppä, Johanna / Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut 2024: HELSINKI Tukikohta IX:1, IX:2, IX:3 Malmin lentokenttä, Arkeologinen koekaivaus ja dokumentointi). Nämä tutkimukset voidaan katsoa riittäviksi tällä smd-alueella. Nämä tutkimukset tehtiin lisätyönä Malmin Lentoasemankortteleiden asemakaava-hankkeessa edellytettyjen arkeologisten tutkimusten yhteydessä.

Tattariharjuntien alueella tehdään parhaillaan katurakennustöitä ja alueelta on kevättalvella 2025 kaivuutöissä löydetty peitettynä olleita koh-

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

teen IX:1 rakenteita, joiden säilyneisyydestä ei ole ollut tietoa aiemmin. Helsingin kaupunginmuseon tutkija on pystynyt suorittamaan akuutteja dokumentointeja työmaalla. Mikäli Tattariharjuntien ympäristöstä katuhankkeen alueelta havaitaan edelleen aiemmin tuntemattomia linnoiterakenteita, tulee arkeologeille järjestää mahdollisuus suorittaa riittävät tutkimukset.

Puistosillan kaakkoispää ulottuu lausuntoaineiston perusteella Tukikohden IV:10 (Kivikko) muinaisjäännösalueelle Kivikossa. Kohde rajautuu länsilaidastaan ulkoilureittiin. Puistosillan suhteen on jo muinaismuistokokouksessa 4.2.2022 esitetty muutostoiveita. Nyt suunnitelmakartoissa Puistosillan itäpää ulottuu muinaisjäännösalueelle ja sen itäpäästä on katkoviivalla merkitty reitit sekä pohjoiseen että etelään. Museo katsoo, ettei nykyinen ulkoilureitti voi yhtyä sillalle pohjoispuolelta. Se tulee liian lähelle linnoiterakenteita. Esillä on aiemmin ollut mahdollisuus suunnata sillan Kivikon puoleista päätä hieman etelään kaartuvaksi, jotta siltarakenteet eivät tulisi lähelle linnoitteen IV:10 rakenteita sekä louhoskivikasoja. Sillan itäpää tulisi taivuttaa etelään päin ja itäpäästä tulisi suuntautua yhteys vain etelään.

Lahdenväylältä Porvoonväylälle johtavan uuden rampin E3R2 linjaus sijoittuu Tukikohta IV:7 (Jakomäki) luoteisosaan. Tiesuunnitelman yhteydessä on arvioitu, että osa linnoitteen rakenteista jää tien alle. Tiesuunnitelmassa on pyritty mahdollisimman hyvään ratkaisuun ja rampin eteläreunaan suunniteltu tukimuuri on välttämätön ratkaisu kohteeseen. Jo kaavan 12480 valmistelun yhteydessä linnoitekohteen luoteisreunama merkittiin smd-merkinnällä kaavaan ja tukimuuri (tukimuuri 9) sijoittuu smd-alueen ja säilyvää kohdetta osoittavan sm-merkityn kohteen rajalle. Linnoitekohdetta tulee pyrkiä säästämään mahdollisimman paljon ja rampin johdosta poistettavalla linnoitealueella tulee suorittaa riittävät tutkimukset. Suunnitelmien tarkentuessa olisi hyvä käydä vielä maastossa katselmoimassa tutkittava alue kaupunginmuseon arkeologin kanssa.

Suunnitelmakartoilla arkeologiset kohteet on merkitty vaihtelevasti ja joitakin kohteita puuttuu kokonaan. Esimerkiksi piirroksessa 16T-202 on merkitty tukikohta IV: 7 suojelualueen raja liian suppeasti. Kartalla ei ole merkitty Porvoonväylän ja tukikohta IV: 7:n välissä sijaitsevaa piikkilankaesteen vallia Tukikohta IV:este1 (Jakomäki), jonka rajausta on myös tarkennettu vuoden 2020 arkeologisessa inventoinnissa. Kohteiden rajaukset tulee tarkastaa Museoviraston ylläpitämästä muinaisjäännösrekisteristä.

Ramppi E3R2 jatkuu kolmantena kaistana Porvoonväylää itään. Suunnitelman juoksumetreistä 1100 itään tulee huomioida aivan Porvoon-

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

väylän etelälaitaan ulottuvan linnoitekohteen IV:5 (Jakomäki) aluerajaus.

Porvoonväylän pohjoispuolella Kaivantopuistossa sijaitsee kolme linnoitekohdetta. Vierekkäisten kohteiden Tukikohta IV:8 (Jakomäki) ja Tukikohta IV:9 (Jakomäki) muinaisjäännösalue on laajempi kuin mitä karttaan on merkitty. Edellisten pohjoispuolella sijaitsee Tukikohta IV:este2 (Jakomäki), joka on ensimmäisen maailmansodan aikainen piikkilankaesteen valli. Kohdetta ei ole merkitty karttaan. Baana KJ1 on linjattu kulkemaan aivan vallin eteläreunaa hipoen (juoksumetrit 330-400). Tässä kohtaa tulee varmistaa, että maankäyttöä ei kohdistu vallirakenteen muinaisjäännösalueeseen. Vallin kohdalla baanaa rakennettaessa museo edellyttää arkeologista valvontaa, sillä piikkilankaesteen taustalla saattaa olla jäänteitä paalurakenteista.

Myös väliaikaisia liikennejärjestelyjä tehtäessä (dokumentissa 16T-202 esitetään liikennejärjestelyehdotus kohtaan S21) on hyvä huomioida säilytettävät linnoitteiden rakenteet ja merkitä ne esimerkiksi nauhoilla tms. maastoon, jotta niihin ei kohdistuisi vaurioittamista työkonoiden liikkuessa alueella. Puuttuvat kiinteät muinaisjäännökset tulisi merkitä niille kartoille, joilla suojelukohteiden tulisi erityisesti ilmetä, jotta ne tulevat huomioon otetuksi ja tiedonkulusta työmaalla tulee huolehtia.

Ylipäätään arkeologiset kohteet on pyritty huomioimaan hankkeessa ja suunniteltu tie ja katulinjaukset siten, että arkeologisiin kohteisiin tarvitsisi kajota mahdollisimman vähän. Kuten aineiston vaikutuksia kuvaavassa selvityksessä (16T-1_Vt4_Kehäl-Kehäll_Ilmasillan_hankearviointi mainitaan: 'Vältetään arvokkaisiin luonto-, maisema- ja kulttuuriympäristön suojelukohteisiin kohdistuvia haitallisia vaikutuksia ja lievennetään niitä mahdollisimman tehokkaasti'.

Kuten lausunnosta on käynyt esille, riittävien arkeologisten tutkimusten jälkeen tiettyjä muinaisjäännöksiä ja niiden osia voidaan poistaa, mutta kaikkien kohteiden osalta edellytetyt tutkimuksia ei ole vielä suoritettu. Osa tullaan tekemään rakennusvaiheessa (Ilmasillantie). Helsingin kaupunginmuseon kanssa on sovittava tutkimuksista ja oltava yhteydessä kaupunginmuseoon, kun ollaan tilaamassa kartoitustyötä, jossa kaivetaan rakenteita esille. Kaupunginmuseo on mukana konsultoimassa ja ohjaamassa töitä. Hankkeeseen ryhtyjä tilaa arkeologikonsultin tekemään työn ja Helsingin kaupunginmuseo toimii ohjaavassa ja valvovassa roolissa.

Lisätiedot

Heini Hämäläinen, tutkija, puhelin: 0931064993
heini.hamalainen(a)hel.fi

Helsingin kaupunki
Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo

Lausunto

7 (8)

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Tiedoksi

Museovirasto

27.05.2025

Kulttuuriympäristöpäällikkö

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu.